

С.Р. – К., 2001; 3. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України. – К., 1996; 4. Левченко Ю.М. Проблеми захисту прав людини на сучасному етапі розвитку суспільства // Міжнародна наукова конференція "Україна в контексті процесу глобалізації: реалії та національна стратегія" 23-24 листопада 2001 р. – м. Дніпропетровськ 2001; 5. Лукашук І.О. Конституції государств и международное право. – М., 1998; 6. Постанова Верховного Суду України № 05-3342 від 18 вересня 2000 // Практика застосування законодавства України. – К., 2001; 7. Колодій Я.В. Регулювання міжнародних договорів нормами Конституції України // Міжнародна наукова конференція "Україна в контексті процесу глобалізації: нові реалії та національна стратегія" 23-24 листопада 2001 р. – м. Дніпропетровськ, 2001.

С.Я.ЛИХОВА

ВПЛИВ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ НОРМ ПРО ОХОРОНУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА СУЧАСНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

В КК України 2001 року передбачені кримінально-правові норми, які встановлюють відповідальність за порушення права інтелектуальної власності. В тій редакції, в якій вони були прийняті, їх слід вважати новелами кримінального законодавства. Мова йде про ст. 176 КК України "Порушення авторського права і суміжних прав", ст. 177 КК України "Порушення прав на права промислової власності" та ст. 229 КК України "Незаконне використання товарного знаку". Автор даного дослідження не ставить перед собою мету давати коментар до цих статей, а лише більше, що це вже зроблено на високому рівні П.С. Матишевським та П.П. Андрушком¹. Проблема полягає в розумінні інтелектуальної власності як родового об'єкту певної групи прав. Поділяючи позицію професора П.С. Матишевського, ми вважаємо, що об'єктом кримінального захисту проти власності є право власності, відповідно до якого здійснюється володіння, користування та розпорядження майном².

Відповідно, виникає питання, чи є право інтелектуальної власності окремим інститутом, чи це лише один з аспектів права інтелектуальної власності, що виникають в процесі володіння, користування та розпорядження результатами інтелектуальної діяльності людини.

Високий ступінь бланкетності кримінально-правових норм щодо відповідальності за порушення права інтелектуальної власності робить необхідним дослідження регулятивного законодавства в галузі інтелектуальної власності, а конкретно цивільно-правових норм та норм міжнародного права. До речі, в регулятивному законодавстві саме поняття інтелектуальної власності відсутнє, а його зміст тісно пов'язується із поняттям власності. Щоб дослідити зміст інтелектуальної власності слід звернутися і до міжнародних нормативних актів, які стосуються захисту. В першу чергу, це Протокол №1 до Європейської конвенції про захист прав людини і її додаткових протоколів. Необхідність в появі статті 1 Протоколу №1 бере свій початок в історії боротьби за захист прав людини, яка виявила серйозні розбіжності між політичними системами світу і підірвала традиційну капіталістичну концепцію власності, як фундаментальних прав людини. Дійсно, ст. 17 Всесвітньої декларації стосується права власності, але в загальних нечітких виразах, і ні в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, ні в Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, ніде не зустрічається про власність. Основним регіональним документом щодо захисту прав людини є Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод. Історично захист права власності існував з початку не був закріплений у цій Конвенції, а був закріплений у статті 1 Протоколу №1 до Конвенції. Саме в зв'язку із тим, що держави-учасниці Конвенції мали багато проблем у обговоренні питання захисту права власності до первісного варіанту Конвенції. Саме тому це питання було включене до Конвенції шляхом підписання Протоколу №1 тільки у 1952 році, а не в "основний" текст Конвенції. На даний момент стаття 1 "Захист права власності" Протоколу №1 є однією із найбільш застосовуваних статей Конвенції. Зразу після прийняття Протоколу №1 було введено положення стосовно захисту права власності не передбачало захисту майнових прав людини, але в подальшому в рішеннях Європейського суду з прав людини було встановлено, що стаття 1 стосується не тільки мирного володіння власністю, а й права власності як такого.

© ЛИХОВА Софія Яківна, кандидат юридичних наук, доцент Київського національного університету ім.Т.Шевченка

Необхідно зазначити, що права, які захищаються статтею 1 Протоколу № 1, та параграфом 1 статті 6 Європейської конвенції як права "цивільного характеру" стаття 6 Європейської конвенції передбачає захист права на справедливий судовий визначенні цивільних прав та обов'язків, то це означає, що особа, у право втручання і особливо у випадках виконання рішення суду, має право національному суді, створеному та діючому згідно з положеннями Конвенції Протоколу № 1 захищається традиційна концепція власності, що включає майно (права in rem), взаємовідносини між приватними особами (права in personam), взаємовідносини, інтелектуальну власність. Таким чином, слід зробити інтелектуальна власність, включаючи патенти, також має вважатися власністю статті 1 Протоколу № 1. Характеристикою власності є право користування розпорядження. Згідно з положеннями Конвенції визнання користування власності дається, але існуючі прецеденти дають можливість зробити висновок про те, що може бути зобов'язаний робити певні дії щодо своєї власності, та права користування цією власністю можуть бути обмежені державою. Право розпорядження відповідно до ст. 1 Протоколу № 1 є традиційним та фундаментальним аспектом власності. Це право передбачає можливість вступу власника у правові відносини особою, незалежно від форми, в якій ці відносини відбуваються³.

Крім того, значення статті 1 Протоколу № 1 полягає в тому, що на відміну від інших положень Конвенції, дана стаття прямо захищає не тільки фізичних осіб. Цей аспект даної статті має надзвичайно важливе значення, оскільки система держав-членів засновується на праві приватної власності і прав економічні одиниці в якості "юридичних осіб". Разом із тим Європейський суд також надав більш широкого змісту поняттю "особа" відповідно до Конвенції, також церквам в якості неурядових організацій, які не є комерційними підприємствами підтримувати позови у відповідності до статті 1 Протоколу № 1. Більшість людей і основними свободами можуть користуватися реально лише приватні особи, статті, які регулюють ці права і свободи, можуть тлумачитися як такі, що розповсюджуються на "юридичних осіб". В деяких випадках Європейський суд формулює про те, що термін "майно" стосується всіх "закріплених прав", які може довести Європейський суд надзвичайно широко тлумачить поняття "майно", і заявляє, що в умовах навіть "репутація" може бути прирівняна до права власності⁴.

Міжнародне законодавство, яке регулює та охороняє відносини, які виникають користування та розпорядження об'єктами інтелектуальної власності є досить викликано тим, що національне законодавство про охорону права інтелектуальної має чинність тільки в межах тієї держави, яка його прийняла. За межами цієї держави охорона результатами інтелектуальної діяльності не надається. Тут виникає використання зазначені результати без дозволу їх власника чи володільця і без належної винагороди. Такий стан не міг задовольнити суб'єктів прав власності. Тому вже з кінця минулого століття починають укладатися міжнародні угоди передбачається охорона прав на результати творчої діяльності і за межами виникнення. Такі угоди хоч і не завжди досягали поставленої мети, проте напрямів досить ефективними, доцільними і виправданими. Тому їх розвиток і тривають. Так склалася система охорони інтелектуальної власності.

На сьогодні найбільш авторитетною організацією є Всесвітня організація власності (ВОІВ), яка була утворена шляхом підписання 14 липня 1967 року в Статуту конвенції щодо її утворення, яка набула чинності в 1970 р. У грудні 1974 року ВОІВ статусу спеціалізованої установи Організації Об'єднаних Націй⁵.

В міжнародно-правовому розумінні інтелектуальна власність поділяється на дві групи – промислова власність та авторське право. У міжнародно-правовій практиці власність охоплює також вказівки джерел походження та найменування місця (географічні вказівки).

Основними міжнародними документами щодо охорони права промислової Паризька конвенція про охорону промислової власності (1883 р.), яка на численними доповненнями. Відповідно до цієї Конвенції правовій охороні підлягають

Об'єкти права промислової власності, на які видаються патенти, а також товарні знаки, словесні зразки, фірмові найменування.

Мадридська угода про припинення неправдивих (фальшивих) або таких, що можуть ввести в оману, вказівок про походження товару (1895 р.) охороняє такий різновид інтелектуальної власності як право на найменування походження товару. Вона також неодноразово переглядалася і доповнювалася. Інші об'єкти права промислової власності та правові засоби реалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг охороняються наступними міжнародно-правовими актами: Найробський договір про охорону олімпійського символу (1981 р.); Договір про закони на товарні знаки (1994 р.). Цей договір підписала і Україна; Договір про патентну кооперацію (1979 р.). Україна є учасницею цього Договору; Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів для патентної процедури (1977 р.); Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків (1891 р.). Учасницею цієї угоди є Україна. Угода переглядалася у Брюсселі в 1900 р., у Вашингтоні в 1911 р., у Гаазі в 1925 р., у Женеві в 1934 р., у Ніщі в 1957 р., у Стокгольмі в 1967 р. і у 1979 р.

Крім того, слід назвати ще Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків (1989 р.), Лісабонську угоду про охорону найменувань місць походження та їх географічних реєстрацій (1958 р.), Гаазьку угоду про міжнародне депонування промислових моделей (1925 р.), Страсбурзьку угоду про Міжнародну патентну класифікацію (1971 р.); Ніщцьку угоду про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків (1957 р.), Віденську угоду про заснування Міжнародної класифікації зображувальних елементів знаків (1973 р.) та Гаазьку угоду про заснування Міжнародної класифікації промислових зразків (1968 р.).

Міжнародна охорона авторських прав здійснюється на рівні наступних міжнародних конвенцій: Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (1886 р.). Україна є учасницею цієї Конвенції і Україна; Римська конвенція про охорону інтересів виконавців, артистів фонограм і організації мовлення (1961 р.); Женевська конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм (1971 р.); Брюссельська конвенція про розповсюдження сигналів, що несуть програми, які передаються через супутники (1974 р.); Всесвітня конвенція про авторське право (Женева, 1952 р.)⁶.

Аналіз цих міжнародно-правових документів, практики Європейського суду з прав людини, вітчизняного цивільного законодавства дозволяє зробити висновок про те, що під поняттям "інтелектуальна власність" слід розуміти різновид власності як родового поняття. В свою чергу інтелектуальна власність поділяється на три підвиди: авторське право і суміжні права промислової власності та засоби індивідуалізації. Це є надзвичайно важливим, адже інтелектуальне право виконує щодо інтелектуальної власності охоронну функцію і на сьогоднішній день серйозні проблеми саме на теоретичному рівні розуміння змісту цього феномену. А в свою чергу, вже призвело до конструювання недосконалих кримінально-правових норм з боку сторони права інтелектуальної власності. Ці кримінально-правові норми (мова в даному контексті йде про ст. ст. 176, 177, 229 КК України) містять глибоке протиріччя як на рівні визначення змісту родового об'єкту даних юридичних складів злочинів, так і на рівні визначення змісту окремих компонентів цих юридичних складів злочинів.

Право інтелектуальної власності – це право володіння, користування і розпорядження результатом інтелектуальної діяльності на свій розсуд.

Отже, якщо є інтелектуальна власність, то, очевидно, що є і право інтелектуальної власності. Не може бути власності без права власності. Але питання про те, чи є результати інтелектуальної діяльності об'єктом права власності, – викликає дискусію. Із цього приводу існує дві точки зору: перша – в спеціальній літературі і два підходи в законодавстві. Більшість правових систем визнають виключне право на використання результатів інтелектуальної діяльності. Проте чимало правових систем визнають об'єктами права власності (США, Франція та ін.). Такі різні підходи в законодавстві є відображенням дискусії з цього приводу на національному рівні.

Український законодавець у цьому питанні теж займає дещо непослідовну позицію. За Конституцією України "Про власність" будь-які результати інтелектуальної діяльності визнаються об'єктами права власності (приватної, комунальної чи державної). Проте закони України про інтелектуальну власність непослідовні у визначенні права на результати творчості. Закон України "Про авторське право і суміжні права" в ст. 14 визнає за авторами творів науки, літератури і мистецтва лише виключні права на використання твору. Такої ж позиції дотримано і в Законі

а до права на засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг. виходячи із логіки чинного КК України, місце цього об'єкту кримінально-правової охорони в ст. 229 КК України. Таким чином, в КК України намічається певне протиріччя із законодавством і не виправдано розриваються не тільки окремі різновиди власності, а й елементи підвидів самої інтелектуальної власності. Тобто порушується єдність підходу до регулювання інтелектуальної власності в кримінальному і охоронному законодавстві.

Давши вичерпний перелік об'єктів інтелектуальної власності законодавець залишає поза увагою кримінально-правової охорони ті з них, які можуть виникнути і обов'язково виникнуть у майбутньому. На нашу думку, слід сприйняти підхід, закладений в Проекті Цивільного кодексу, в якому в Книзі Четвертій "Право інтелектуальної власності" вказано при переліку об'єктів права інтелектуальної власності "... інші результати інтелектуальної діяльності і засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг".

Ще однією проблемою, яка виникає при аналізі норм, передбачених ст. ст. 176, 177 КК України є проблема потерпілого. Відповідно до назви розділу V Особливої частини КК України, тут містяться злочини проти окремих прав людини і громадянина. Суб'єктами права інтелектуальної власності можуть бути і юридичні особи, особливо це стосується суміжних прав на індивідуалізацію. Право автора і авторське право – це не ідентичні поняття. Автор твору є фізична особа, якій належить особисте немайнове право, то майнові права, які пов'язані з особистими немайними можуть належати і юридичним особам. Питання про охорону права юридичних осіб на об'єкти інтелектуальної власності, зокрема суб'єктами суміжних прав є виконавці, виробники фонограм та організацій мовлення, – тільки юридичні особи.

Одним із об'єктів права інтелектуальної власності є нерозкрита (конфіденційна) інформація, у тому числі секрети виробництва (ноу-хау). Цей об'єкт інтелектуальної власності знаходиться поза межами кримінально-правової охорони.

В КК України щодо захисту інтелектуальної власності склалася парадоксальна ситуація – високого ступеню конкретизації окремих елементів юридичних складів злочинів (ст. ст. 176, 177 КК України) призвело до значного звуження сфери їх застосування. Таким чином, поза межами кримінально-правової охорони залишилася значна кількість як об'єктів, так і суб'єктів інтелектуальної власності.

Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. – 2-ге вид., переробл. та доп. – К.: А.С.К., 2002. – С. 356-363; 522-526; 2. Кримінальне право Особливої частини: Підручник для студентів юрид. вузів і фак. / Г.В. Андрусів, П.П. Андрусів, С.Я. Лихова та інші. За редакцією П.С. Матишевського та інших. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – С. 288; 3. Мармазов В.Е., Пушкар П.В. Захист прав та майнових інтересів у Європейському суді з прав людини: Навчально-практичний посібник / За ред. Оніщука М.В. – К.: Видавничий центр "Юридична книга", 2001. – С. 28-40; 4. Гомьен Д., Харрис Д., Зваак Л. Европейская конвенция о правах человека и Европейская социальная хартия: право и практика. – М.: Изд-во МНИИП, 2001. – С. 406-407, 409; 5. www.wipo.org; 6. Підпригора О.А., Підпригора О.О. Право інтелектуальної власності України: Навч. посібник для студентів юрид. вузів і фак. ун-тів. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – С. 160-176; 7. Підпригора О.А., Підпригора О.О. Право інтелектуальної власності України: Навч. посібник для студентів юрид. вузів і фак. ун-тів. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – С. 11. 8. Минков А.М. Международная охрана интеллектуальной собственности. – СПб.: Юристъ, 2001. – С. 14.

Е.Б. МИШИНА

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЭКОЛОГО-ПРАВОВОЙ СТАТУС ЧЕЛОВЕКА

Человек является одним из высших ценностей человеческой цивилизации, поэтому к нему относятся самые различные аспекты индивидуального и общественного бытия.

Человек неотчуждаем. Никто не может лишить человека его естественных прав – права на жизнь, на личную неприкосновенность, свободный выбор способов

МИШИНА Е.Б., старший преподаватель Мариупольского гуманитарного института